

Е. В. Похилько

ПРОСВЕТИТЕЛЬСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Ю. СТУПАКА

В статье сделана попытка показать основные направления просветительско-педагогической деятельности Ю. Ступака на основании анализа широкого круга первоисточников, прежде всего из фондов Государственного архива Сумской области. Очерчена сфера научных интересов сумского исследователя, которая охватывала фольклористику, искусствоведение, литературоведение, краеведение, историю педагогики. Определено, что в основе деятельности Ю. Ступака как ученого, педагога и управленца были идеи демократизма, гуманизма и народности, а взгляды и наработки Юрия Петровича активно реализовывались в практике отечественных учебных заведений (как в собственной преподавательской и просветительской деятельности педагога, так и в учебных заведениях УССР и СССР).

Ключевые слова: просветительско-педагогическая деятельность, Ю. Ступак, Ахтырское педагогическое училище, Конотопский учительский институт, Глуховский учительский институт, Сумской педагогический институт.

O. Pokhilko

EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF YU. STUPAK

The paper attempts to highlight the main directions of educational and pedagogical activities of Yu. Stupak based on the of wide range of original sources analysis, first and foremost those stored at the State Archives of Sumy Region are given in the article. The author outlines the sphere of scientific interest of the researcher from Sumy, it embraced folklore studies, art studies, literature studies, region studies, history of pedagogy. It is defined that Yu. Stupak's activity as a researcher, pedagogue and leader was rooted on the ideas of democracy, humanism and nationality. Views and ideas of Yuriy Petrovich were actively put in practice of national educational establishments (both in his individual teaching and pedagogical activity as a professor and at educational establishments of USSR and Ukrainian SSR in general).

Key words: educational and pedagogical activity; U. Stupak, Okhtyrka Teacher Training School, Konotop Teacher Training Institute, Glukhiv Teacher Training Institute, Sumy Pedagogical Institute.

УДК 378. 091. 212. 041

Н. О. Симоненко

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянуто стан дослідження і теоретичні основи організації самостійної роботи студентів у вітчизняній науковій літературі. Зроблено огляд літературних джерел, що стосуються проблеми організації самостійної роботи та конкретизовано сутність означеного феномену. Узагальнені сучасні наукові дані про основні шляхи оптимізації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: самостійна робота студентів, організація самостійної роботи, самостійна навчальна діяльність, самостійність, дослідження проблеми, вітчизняна наукова література.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах соціальних, економічних, політичних перетворень в Україні особливої актуальності набуває питання якісної підготовки конкурентоздатних фахівців, оскільки українське суспільство потребує не просто працівників, а кваліфікованих спеціалістів з нестандартним мисленням, здатних до саморозвитку, самоосвіти та інноваційної діяльності.

Процес професійного самовдосконалення неможливий без самостійної роботи, оскільки саме вона створює базу неперервної освіти та є одним з основних резервів підвищення ефективності підготовки фахівців. У зв'язку із активним упровадженням

положень Болонського процесу в українських вищих навчальних закладах та інтеграцією України у світовий освітній простір організації самостійної роботи приділяється дедалі більше уваги.

Пріоритетні напрями реформування вищої школи, організації самостійної роботи зокрема, визначаються у таких державних документах, як Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти та ін. За цими документами самостійна робота має бути невід'ємною складовою навчально-виховного процесу у вищій школі, її вважають основним видом навчально-пізнавальної діяльності студентів, а на викладача покладається відповідальність за розвиток самостійності у навчанні та вихованні творчої активності та ініціативності студентства. Якісне впровадження у навчальний процес самостійної навчально-пізнавальної діяльності потребує аналізу сутнісних характеристик поняття «самостійна робота».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виокремлення невирішених її частин.

Проблема самостійності у навчанні й організації самостійної роботи привертає увагу багатьох учених. Її вагомим значенням знайшло відображення як у класичній педагогічній спадщині (Я. Коменський, М. Пирогов, Г. Сковорода, К. Ушинський), так і в сучасній вітчизняній педагогічній думці (А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Буряк, Б. Єсіпов, І. Зимня, В. Козаков, П. Підкасистий, М. Скаткін та ін.).

В українському науково-педагогічному просторі питання організації самостійної роботи з окремих дисциплін для різних спеціальностей розглядалися В. Буринським, О. Кечик, М. Мартиненко, Т. Пащенко, І. Хом'юк та ін. Теорія та методика формування самостійності за допомогою інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) стали предметом наукового пошуку В. Логвіненко, Н. Бойко, О. Сої, О. Мусійовської та ін. Історія розвитку теорії і практики самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів України та світу висвітлена у працях В. Бенери, А. Карасьової, А. Котової та ін. Особливості організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах зарубіжних країн вивчали І. Сулім-Карлір, І. Руднева, Є. Танько та ін. Окремі аспекти проблеми організації самостійної роботи досліджувалися такими російськими науковцями, як З. Барішнікова, Н. Михайлова, А. Мурсалов, О. Мусаєв, Т. Швальова та ін. Проблема сутності організації самостійної роботи в медичних вишах стала предметом наукового пошуку російських учених: С. Коновалова, А. Амірова, Г. Коновалова, Н. Гетман, Л. Сукач, М. Сукач та ін.

Незважаючи на те, що самостійній роботі студентів присвячена велика кількість наукових праць, де розкриваються різні аспекти проблеми, досі не існує однозначного трактування цього поняття.

Формулювання мети публікації. Метою статті є аналіз стану дослідження і теоретичних основ організації самостійної роботи студентів у працях вітчизняних науковців.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури доводить, що вивчення питань організації самостійної роботи студентів перебуває в колі актуальних досліджень широкого загалу вчених – педагогів, методистів, психологів, філософів, соціологів, істориків, економістів та інших, які різнобічно вивчають їх із застосуванням відповідних методів. Не випадково організація самостійної роботи розглядається в контексті діяльності педагогічних, економічних, медичних, технічних та інших вищих навчальних закладів.

Для визначення сутності «самостійної роботи» звернемося до педагогічної енциклопедичної та словникової літератури. В Енциклопедії освіти (гол. редактор В. Кремень) С. Тищенко надає найбільш лаконічне та поширене визначення самостійної роботи, трактуючи її як специфічну форму навчальної діяльності, що виконується на класних, позакласних заняттях чи вдома під безпосереднім чи опосередкованим керівництвом учителя [1, с. 161].

У Глосарії сучасної освіти (під заг. ред. Є. Усика) Ю. Розенфельд розглядає самостійну роботу як «1) одну з форм діяльності, при якій вивчення нового матеріалу чи закріплення раніше вивченого відбувається власними силами учнів на уроці або поза уроком; 2) вид контролю засвоєння навчального матеріалу, при якому учні отримують знання з раніше вивчених тем та виконують їх під коректуючим контролем педагога» [2, с. 405].

Г. Коджаспірова в «Словнику з педагогіки» тлумачить самостійну навчальну роботу учнів як «такий вид навчальної діяльності, при якому передбачається визначений рівень

самостійності учня у всіх її структурних компонентах: від постановки проблеми до здійснення контролю, самоконтролю і корекції з діалектичним переходом від виконання простих видів роботи до більш складних, що мають пошуковий характер, з постійною трансформацією керівної функції педагогічного керівництва у бік її переходу у форми орієнтації та корекції з поступовою передачею всіх функцій тому, хто навчається». Науковець вважає самостійну навчальну роботу засобом формування здібностей учнів та їх готовності до безперервної самоосвіти [3, с. 302].

Складність визначення поняття самостійної роботи зумовлена тим, що у багатьох психолого-педагогічних працях дефініція «самостійна робота» тісно пов'язана з терміном «самостійна навчальна діяльність» і в більшості досліджень відсутнє чітке розмежування цих понять.

На нетотожності понять «самостійна робота» та «самостійна навчальна діяльність» акцентує увагу український дослідник О. Малихін, визначаючи «самостійну роботу» основною формою організації самостійної навчальної діяльності. Учений стверджує, що науковці визначають самостійну роботу як форму організації, засіб навчання, як метод, різновид навчальної діяльності; розглядають, з одного боку, як вид діяльності, що стимулює самостійність, активність, пізнавальний інтерес, є основою самоосвіти, поштовхом до подальшого підвищення кваліфікації, а з іншого – як систему заходів чи педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю студентів. [4, с. 13–14].

Учена В. Полякова у своєму дослідженні також засвідчує, що поняття «самостійна навчальна діяльність» і «самостійна робота» – «це складні багатомірні педагогічні феномени, які передбачають включення до кожної системи сукупність взаємопоеднаних функціональних і структурних компонентів, що у своїй взаємодії утворюють цілісну єдність, підпорядковану досягненню цілей освіти в умовах опосередкованого управління й самоуправління нею» [5, с. 30–31]. Авторка наголошує, що подані вище поняття не є тотожними. Так, самостійну роботу вона розуміє як «ієрархічно підпорядкований дидактичний феномен щодо самостійної навчальної діяльності, її основну організаційну форму». Поняття про організацію самостійної навчальної діяльності зумовлює сутнісне розуміння організаційних форм самостійної навчальної діяльності, таких як: самостійна робота, практична робота, лабораторна робота, консультація, науково-дослідна діяльність тощо [5, с. 31].

У своїй дисертації Т. Бербець зауважує, що поняття «самостійна діяльність» ширше, ніж «самостійна робота». Науковець зазначає, що активна діяльність у навчанні – «це свідоме, вольове, цілеспрямоване виконання розумової чи фізичної роботи, необхідної для оволодіння знаннями, уміннями та навичками, включаючи користування ними у подальшій навчальній роботі й в практичній діяльності» [6, с. 17].

Дослідниця підкреслює важливість творчої складової в самостійній діяльності. На думку Т. Бербець, самостійна діяльність є ширшим поняттям, ніж домашня робота (виконання заданих учителем домашніх завдань), оскільки вона може включати і позаурочні завдання. Але в цілому це паралельна зайнятість учня за виробленою ним самим програмою засвоєння матеріалу. Самостійна творча діяльність повинна розглядатися як вища форма навчальної діяльності, яка є основою самоосвіти. Самостійна творча діяльність школярів є наслідком оптимально організованого навчання на уроці, що мотивує самостійне її розширення, поглиблення та продовження у вільний час [6, с. 28].

Ми розділяємо точку зору О. Малихіна, В. Полякової та інших науковців, що поняття «самостійна робота» та «самостійна навчальна діяльність» не є тотожними, вважаючи «самостійну роботу» основною формою організації «самостійної навчальної діяльності».

Розглянемо деякі визначення терміна «самостійна робота» у працях вітчизняних дослідників. Для нашого дослідження важливою є думка Т. Пащенко, яка визначає педагогічну сутність самостійної роботи як «форму організації самостійної діяльності студентів, під час якої студент засвоює необхідні знання та оволодіває вміннями й навичками, усвідомлює необхідність здобуття освіти» [7, с. 10]. Результативною науковець вважає таку «самостійну роботу», яка «забезпечує досягнення кінцевого результату як сукупності продуктів самостійної навчальної діяльності, набутого досвіду, системного опосередкованого управління з боку викладачів з урахуванням при цьому внутрішніх, психологічних

особливостей студентів і створення дидактичних умов навчальної діяльності» [7, с. 11].

Дослідниця визначає основні дидактичні умови, що активізують самостійну роботу:

- усвідомлення студентом, що самостійна робота є його внутрішньомотивована та вільна за вибором діяльність;
- забезпечення індивідуального підходу до кожного студента;
- формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи (тобто вміння вчитися самостійно);
- розроблення процедури оцінювання рівня своїх знань, створення можливостей для коригування самостійної роботи, проведення самоконтролю;
- організація праці з навчальною літературою, вміння виконувати різні види записів;
- повне забезпечення інформаційно-методичними матеріалами для самостійної роботи студентів;
- упровадження інноваційних педагогічних технологій, чітке планування індивідуальної самостійної роботи студентів;
- застосування методів активізації самостійної діяльності студентів;
- використання комп'ютерів для самостійного засвоєння знань.

Фахівець відзначає, що за суттю в самостійній роботі передбачається максимальна активність студентів, а головне завдання викладача вбачає в тому, щоб допомагати студентам формувати в собі бажання і вміння самостійно вчитися [7, с. 11–12].

В історико-педагогічному дослідженні А. Котової самостійна робота визначена «як форма активної пізнавальної діяльності». При цьому ця діяльність може виконуватися як індивідуально, так і групою студентів. Учена наголошує на тому, що завдання дається і контролюється викладачем, але виконується без його безпосередньої участі [8, с. 9–10].

Досліджуючи проблеми організації самостійної роботи студентів у вітчизняних університетах, дослідниця пропонує класифікацію видів самостійної роботи за певними ознаками: дидактичною метою (вивчення нового матеріалу, закріплення і вдосконалення знань і умінь, перевірка знань і умінь студентів); рівнем виявлення самостійності (самостійні роботи за зразком, конструктивно-варіативного типу, евристичні, дослідницькі), ступенем участі (обов'язкові й факультативні); структурно-логічним зв'язком (внутрішньопредметні та міжпредметні); місцем проведення (аудиторна й позааудиторна).

Науковець зазначає, що для ефективної організації самостійної роботи необхідно дотримуватися певних принципів: активність, доступність, чіткість та визначеність завдань, наочність, систематичність і послідовність у формуванні навичок самостійної роботи, зв'язок з життям, наявність єдиних вимог щодо керування, тощо [8, с. 9–10].

Дослідниця М. Мартиненко дає авторське визначення поняття «самостійна робота», трактуючи її «як форму організації самостійної навчально-пізнавальної та практичної діяльності, зміст якої полягає у самостійному вирішенні навчальних та навчально-професійних завдань». Якість виконання цих завдань залежить від рівня самостійності та культури самостійної роботи майбутнього фахівця. Учена підкреслює, що загальним у визначенні самостійної роботи є те, що вона завжди ґрунтується на самостійності студента. Узагальнюючи теоретичні дослідження, фахівець приділяє особливу увагу таким проявам самостійності фахівця, як воля, самостійність в інтелектуальній або пізнавальній діяльності. Дослідниця зазначає, що самостійність потрібно розглядати в усіх її аспектах: здатність особистості регулювати свою навчальну та навчально-професійну діяльність; планувати навчально-професійні дії; діяти без прямого й постійного керівництва з боку викладача; вміння систематизувати, нести відповідальність за свої дії та рішення [9, с. 27].

Російська дослідниця Т. Швальова розглядає «самостійну роботу» як засіб залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, а «самостійну діяльність» – як цілеспрямований процес, що зорганізується та виконується в структурі навчання для вирішення конкретних навчально-пізнавальних задач. Науковець вважає, що зовнішньо самостійна робота постає у вигляді різноманітних завдань, внутрішньо – є імпульсом для залучення до процесу навчально-пізнавальної діяльності [10, с. 10–11].

Розглядаючи загальні питання, що стосуються самостійної роботи, автор наголошує на важливості позитивної мотивації при вивченні предмета, що сприяє глибшому засвоєнню

програмного матеріалу Учена зауважує, що самостійна робота сприяє формуванню пізнавальних інтересів [10, с. 11].

На думку О. Шарапової, самостійна робота є провідним дидактичним засобом залучення студентів до самостійної навчальної діяльності. Учена погоджується з думкою більшості дослідників, що у вищому навчальному закладі самостійна робота студентів здійснюється під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі, на заняттях або у спеціально відведений для цього позааудиторний час. Виступаючи ініціатором пошуку нових знань у процесі самостійної роботи, студент набуває таких нових умінь, як управління власною самоосвітньою діяльністю, орієнтація в новій ситуації та знаходження власних способів вирішення нових завдань. «Самостійність» автор вважає найнеобхіднішою якістю особистості для досягнення успіху в подальшій професійній діяльності. Розглядаючи поняття «самостійна робота», науковець не оминає увагою і питання самостійної навчальної діяльності, характеризуючи її як «специфічну форму (вид) навчальної діяльності, що спрямована на самостійний пошук студентом під керівництвом викладача тієї інформації (знань), котра працює на фаховий досвід (уміння й навички) та подальше професійне самовдосконалення» [11, с. 11].

Досліджуючи організаційно-педагогічні умови самостійної роботи студентів у процесі кредитно-модульного навчання, Т. Балицька виділяє основні принципи її організації:

- активність;
- гуманізація;
- диференціація;
- проблемність;
- індивідуалізація;
- інтеграція;
- модульність;
- кредитність.

На думку вченої, основною метою самостійної роботи студентів є «не тільки формування вміння самостійно поповнювати свої знання та вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації, а й розвиток активності та самостійності як необхідної умови для подальшого самонавчання й самореалізації в майбутній професійній діяльності» [12, с. 9]. Дослідниця визначила організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності самостійної роботи студентів педагогічних університетів у процесі кредитно-модульного навчання:

- цілеспрямований розвиток інтелектуальної, мотиваційної, вольової сфери та Я-концепції майбутнього фахівця як особистості;
- організація спеціальних занять, спрямованих на формування вмінь самостійної роботи студентів;
- забезпечення відповідними навчально-методичними матеріалами;
- підготовка викладачів та кураторів академічних груп до організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульного навчання;
- активне залучення студентів, починаючи з першого курсу, до дослідницької діяльності, спрямованої на формування навичок самостійно ставити та вирішувати професійно-творчі завдання [12, с. 10–11].

На думку української вченої Г. Романової, самостійна робота – це найвища форма організації навчальної діяльності студентів. Для такої діяльності характерні самоуправління студентів та системне опосередковане управління з боку викладачів. Автор зауважує, що для підвищення загальної результативності навчання самостійна робота студентів має бути належним чином спланована та організована. Дослідниця визначає пріоритетні цілі самостійної навчальної діяльності:

- формування у студентів навичок самоуправління; вміння вчитися;
- забезпечення оволодіння студентами необхідними знаннями, вміннями, навичками за фахом;
- стимулювання студентів до творчої діяльності на основі науково-дослідної роботи [13, с. 8].

Самостійна робота студентів, за О. Кечик, – це вид навчально-виховної діяльності,

який охоплює різноманітні види індивідуальної й колективної навчальної діяльності, що здійснюється на аудиторних заняттях або позааудиторно, враховує індивідуальні особливості та пізнавальні можливості студентів, під прямим керівництвом викладача чи без його безпосередньої участі.

Науковець зазначає, що ефективній організації самостійної роботи у виші сприяють технічні засоби навчання, а саме комп'ютер і відповідне програмне забезпечення (електронні словники, електронні енциклопедії, тренувальні, контрольні та тестові завдання тощо), що створює умови для вироблення навичок й умінь працювати самостійно; сприяє розширенню та поглибленню знань з фаху; орієнтує студента на необхідність отримання глибоких знань з навчальних дисциплін [14].

Є. Танько розглядає самостійну роботу, з одного боку, «як діяльність або її вид, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес і є основою самоосвіти, а з іншого – «як систему способів, засобів або психолого-педагогічних умов залучення студентів до оволодіння методами самостійної пізнавальної діяльності й розвитку їхніх інтелектуальних потенційних можливостей та забезпечення управління самостійною діяльністю в навчальному процесі вищої школи» [15, с. 15].

Дослідниця акцентує увагу на важливості управління самостійною роботою студентів у вищому навчальному закладі, що здійснюється на трьох ієрархічних рівнях. Перший рівень управління – адміністративний. Ефективність організації самостійної роботи на цьому рівні управління забезпечують такі підрозділи ВНЗ, як ректорат, навчальний відділ, факультети, кафедри. Основними завданнями цих підрозділів у контексті організації самостійної роботи є:

- визначення стратегії організації самостійної роботи;
- цілепокладання, бажаний рівень досягнення мети, скоординованість дій студентів та викладачів при організації СРС;
- створення належних умов для самостійної роботи (забезпечення відповідними інформаційно-методичними матеріалами, облаштування спеціальних приміщень для самостійного навчання);
- детальне планування самостійної роботи (складання графіків роботи кабінетів, комп'ютерних класів, проведення консультацій тощо);
- забезпечення виконання норм бюджету часу студента;
- створення позитивних взаємин між студентом та викладачем [15, с. 15].

Другий рівень управління самостійною роботою студентів учена називає педагогічним. Його реалізацію забезпечують викладачі. До завдань цього рівня управління дослідниця відносить:

- навчально-методичне забезпечення самостійної роботи (розроблення завдань, методичних вказівок для самостійної роботи);
- забезпечення умов для самостійної діяльності (використання оптимальних форм і методів організації навчання, визначення рівня навчальних можливостей та досягнень студента, застосування мотивів-стимулів тощо);
- оптимізація форм надання допомоги, аналізу та контролю навчальної діяльності студентів [15, с. 16–17].

Третій рівень управління самостійною роботою, за Є. Танько, – самоуправління студента. Управління самостійною роботою на цьому рівні реалізується через індивідуалізацію та диференціацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів за рівнем сформованості їхньої самостійності. Тобто організація самостійної роботи студентів розглядається Є. Танько як функція її управління [15, с. 17].

Грунтовний теоретичний аналіз поняття «самостійної роботи студентів» проведено дослідницею Т. Каушан. Розглядаючи дидактичні умови організації самостійної роботи, науковець трактує її як «складний, багатогранний процес самостійного пізнання об'єктивної дійсності з обов'язковим залученням сучасних інформаційних засобів навчання, який виконує різноманітні освітні функції та завдання, інтегруючи в собі різні форми та методи; забезпечує одержання на високому рівні базових теоретичних знань, формування загальнонавчальних, професійних умінь і навичок для здійснення студентами самостійної пізнавальної діяльності, потреби в самоосвіті як умови неперервного професійного саморозвитку» [16, с. 7].

На думку вченої, самостійна робота у навчально-виховному процесі розглядається як «специфічний педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студентів» та вирішує такі завдання: 1) засвоєння знань, набуття вмінь та навичок; 2) розвиток самостійності як професійної якості особистості [16, с. 7].

У процесі правильно організованої самостійної роботи розв'язуються відповідні дидактичні завдання, а саме:

- набуття, осмислення та закріплення знань;
- формування та розвиток практичних, інтелектуальних, організаторських і гносеологічних навичок;
- подальше узагальнення і систематизація знань у міру просування студента від нижчого до вищого ступенів особистісного становлення як професіонала.

Науковець зазначає важливість інформатизації та комп'ютеризації освіти, а також таких особистісних якостей студента як самостійність, відповідальність та готовність до самоосвіти впродовж усього життя [16, с. 8].

Аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження дає змогу зробити узагальнення щодо сутності поняття та виділити декілька основних підходів до визначення самостійної роботи студентів. Окремі науковці розглядають її як особливу форму організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (Н. Кардаш, А. Котова, О. Малихін, М. Мартиненко, та ін.). В інших формулюваннях самостійну роботу відносять до видів навчально-виховної діяльності (В. Казаков, О. Кечик, М. Скаткін, О. Соя, І. Шимко та ін.). Самостійну роботу визначають також як засіб залучення до самостійної пізнавальної діяльності (П. Підкасистий, Є. Танько, О. Шарапова, Т. Швальова та ін.).

У контексті зазначеного вище зауважимо, що більшість науковців визначає самостійну роботу як форму навчальної діяльності (вищу, провідну, специфічну та ін.). Відзначається також і важлива роль викладача у керуванні самостійною роботою студентів (планування, розроблення завдань, добір методичної літератури, опосередкований чи прямий контроль з боку викладача тощо). У ході вивчення педагогічних праць виявлено, що виконання самостійної роботи потребує від студента достатньо високого рівня самоорганізації, самодисципліни, відповідальності. Такий вид діяльності має приносити задоволення як процес самовдосконалення та самопізнання, бути джерелом безперервного розвитку, стимулювати розкриття внутрішніх ресурсів студента, формування особистісних психологічних якостей. Аналіз визначень самостійної роботи засвідчив, що її головною ознакою є пріоритетність самостійності, активності та ініціативності студентів у навчанні за умови керівної ролі викладача.

Отже, узагальнюючи погляди педагогів, самостійну роботу студента у вищому навчальному закладі можна визначити як найвищу форму організації навчально-пізнавальної та практичної діяльності, в ході реалізації якої відбувається формування загальнонавчальних, професійних умінь і навичок, здатності самостійно регулювати процес засвоєння нових знань, потреби до самоосвіти як умови неперервного професійного саморозвитку. Така діяльність здійснюється на основі системного опосередкованого управління з боку викладачів, є одним з головних резервів підвищення ефективності підготовки фахівців та постає як засіб формування самостійної особистості.

Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок з наряду. Вивчення літературних джерел свідчить про посилення інтересу багатьох дослідників до проблем організації самостійної роботи студентів. Незважаючи на велику кількість наукових праць, науковці так і не дійшли спільного висновку щодо визначення сутності цього поняття, вважаючи її організаційною формою, методом навчання, видом навчальної діяльності, засобом засвоєння навчального матеріалу тощо. Зазначимо, що самостійна робота є основою професійної освіти, а підготовка спеціаліста, спроможного якісно виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні та самостійно продовжувати освіту, вимагає зміни акценту зі знань спеціаліста на його готовність та здатність працювати самостійно. На підставі вивчення вітчизняних психолого-педагогічних праць проаналізовано сутність, зміст самостійної роботи студентів та запропоновано авторський варіант цього поняття.

Перспективи подальшого дослідження обраної проблеми ми вбачаємо у визначенні

шляхів оптимізації та активізації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів, зокрема медичних, на основі вивчення зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти – [Електронний ресурс] / В. Г. Кремень // К. : Юрінком Інтер. 2008. – Режим доступу: <http://meta.coolreferat.com.ua/docs/16/index-77039.html?page=161>.
2. Глоссарий современного образования / Нар. укр. акад. ; под общ. ред. Е. Ю. Усик ; [сост.: Астахова В. И. и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп.– Харьков : Изд-во НУА, 2014. – 532 с.
3. Г. М. Коджаспирова Словарь по педагогике // Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ «МарТ»; Ростов н /Дону : Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.
4. Малихін О. В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. ...док. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. В. Малихін. – Харків, 2009. – 44 с.
5. Полякова В. Я. Дидактичні засади організації самостійної навчальної діяльності учнів старшої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Вікторія Ярославівна Полякова. – Кривий Ріг, 2015. – 253 с.
6. Бербець Т. М. Формування досвіду самостійної творчої діяльності в учнів основної школи у процесі технологічної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Тетяна Миколаївна Бербець. – Умань, 2015. – 228 с.
7. Пашенко Т. М. Методика самостійної роботи студентів аграрного коледжу в процесі вивчення спеціальних дисциплін : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (технічні дисципліни)» / Т. М. Пашенко. – Київ, 2005. – 24 с.
8. Котова А. В. Організація самостійної роботи студентів вітчизняних університетів у другій половині ХХ століття : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А. В. Котова. – Луганськ, 2010. – 22 с.
9. Мартиненко М. Ю. Формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами дистанційного навчання : дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. Ю. Мартиненко. – Дніпропетровськ, 2015. – 260 с.
10. Швалева Т. В. Организация самостоятельной работы учащихся при обучении физике в классах гуманитарного профиля : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (физика в общеобразовательной и высшей школе)» / Т. В. Швалева. – Томск, 2006. – 23 с.
11. Шарапова О. В. Формування самостійної навчальної діяльності в іноземних слухачів підготовчих факультетів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. В. Шарапова. – Харків, 2016. – 27 с.
12. Балицька Т. В. Організаційно-педагогічні умови самостійної роботи студентів педагогічних університетів у процесі кредитно-модульного навчання : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. В. Балицька. – Луганськ, 2010. – 22 с.
13. Романова Г. М. Індивідуально-типологічні та дидактичні чинники результативності самостійної роботи студентів економічних університетів : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. М. Романова. – Київ, 2003. – 21 с.
14. Кечик О. О. Застосування інноваційних педагогічних технологій при організації самостійної роботи студентів педагогічного коледжу [Електронний ресурс] / О. О. Кечик, О. О. Харченко // Науковий вісник Донбасу : електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 1 (21). — Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13koospk.pdf>.
15. Танько Є. В. Організація самостійної роботи студентів в університетах Великої Британії : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Євгенія Владиславівна Танько. – Харків, 2015. – 152 с.
16. Каушан Т. М. Дидактичні умови організації самостійної роботи майбутніх фахівців з комп'ютерних наук у політехнікумі : автореф. дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Каушан. – Ялта, 2011. – 20 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье рассмотрено состояние исследования и теоретические основы организации самостоятельной работы студентов в отечественной научной литературе. Осуществлен обзор литературных источников, касающихся проблемы организации самостоятельной работы, и конкретизирована сущность обозначенного феномена. Обобщены современные научные данные об основных путях оптимизации самостоятельной работы студентов высших учебных заведений.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, организация самостоятельной работы, самостоятельная учебная деятельность, самостоятельность, исследование проблемы, отечественная научная литература.

N. Simonenko

THE RESEARCH OF THE PROBLEM OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION IN THE NATIVE SCIENTIFIC LITERATURE

The article considers research condition and the theoretical bases of students' independent work organization in the native scientific literature. An overview of the literature sources related to the problem of organization of students' independent work is done and the essence of the appointed phenomenon is specified. The article summarizes current scientific data concerning the main methods of optimization of students' independent work in the higher educational establishments.

Key words: independent work of the students, organization of independent work, independent studying activity, independence, investigation of the problem, native scientific literature.

УДК 37.013(477.87) Духнович: 140.8

М. П. Тимчик

ПОЛІТИКО-ІСТОРИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА

У статті здійснюється цілісний аналіз впливу геополітичних, соціокультурних та ідеологічних чинників на становлення світогляду Олександра Духновича – чільного репрезентанта просвітницького руху ХІХ ст. на Закарпатті. Акцентовується увага на суперечливому ідейному єстві західноукраїнського будительського руху, його теоретичній та ідеологічній слабкості, запутаності тогочасних культурно-освітніх діячів у політичних і мовних проблемах. На основі теоретичного узагальнення зроблено висновок, що принцип гуманізму був стрижневим у світогляді та науково-педагогічному доробку О. Духновича.

Ключові слова: О. Духнович, світогляд О. Духновича, москвофільський рух, будительський рух, гуманізм.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наш час – історична і відповідальна доба творення української державності, час великої просвітницької роботи, час національно-духовного відродження.

У цьому процесі ми не можемо обійтися без правдивих сторінок книги української історії, культури, літератури, а також національної педагогіки, адже сьогодні йдеться про утвердження національної духовності, національної свідомості майбутніх громадян української держави, про їхню духовну єдність, честь, віру, совість і патріотизм.

Яскравим представником просвітництва Закарпаття у ХІХ ст. стала будительська генерація, очолювана О. Духновичем. До неї увійшли відомі світські й церковні діячі, педагоги, письменники І. Раковський, І. Ставровський, О. Павлович, І. Сільвай, А. Кралицький та інші. Вони закликали свій народ до пробудження від сну національного нігілізму, байдужості та п'їтьми, зробили внесок у розвиток національної культури та освіти.